

Tekst: Femke van den Berg • Beeldmateriaal: Inspectie van het onderwijs, Shutterstock

Van peiling naar praktijk bij mondelinge taalvaardigheid

Voorbeeldlessen helpen scholen op weg

Hoe kun je de mondelinge taalvaardigheid van kinderen bevorderen? De uitkomsten van het recente peilingsonderzoek van de inspectie bracht SLO ertoe om een didactische handreiking voor leerkrachten te ontwikkelen.

“Goede mondelinge taalvaardigheid helpt je om effectief te communiceren met anderen. Bovendien vormen mondelinge vaardigheden de basis voor schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden. Het is dus belangrijk dat kinderen hun spreek-, luister- en gespreksvaardigheden goed ontwikkelen”, stelt Mariëtte Hoogeveen, leerplanontwikkelaar en taalspecialist bij SLO. De overheid vindt het een taak van de school om daaraan bij te dragen. In de kerndoelen voor het primair onderwijs zijn de wettelijk voorgeschreven doelen voor het onderwijs in mondelinge taalvaardigheid opgenomen. Deze zijn globaal geformuleerd en betreffen doelen voor het onderwijsaanbod. De beheersingsdoelen in het Referentiekader Taal maken duidelijk wat leerlingen op een bepaald moment moeten kennen en kunnen. Ze hebben betrekking op de subdomeinen: Spreken, Luisteren, Gesprekken voeren.

Peilingsonderzoek en domeinbeschrijving

Hoe ziet het onderwijs in mondelinge taalvaardigheden eruit in de praktijk? Wat bieden scholen aan? En hoe goed presteren leerlingen? Om hierop zicht te krijgen, worden er om de zeven à acht jaar peilingsonderzoeken gehouden aan het einde van het (speciaal) basisonderwijs. De Inspectie van het Onderwijs stuurt deze peilingen aan (Peil.onderwijs).

“De peilingsonderzoeken worden gedaan op basis van een zogenaamde domeinbeschrijving, waarin staat wat scholen op grond van de wettelijke doelen geacht worden aan te bieden in de klas”, zegt Mariëtte. SLO ontwikkelde in 2016 de domeinbeschrijving voor deze peiling, in samenspraak met de inspectie, leraren, schoolleiders, diverse domeinexperts.

Ruime meerderheid haalt 1F

Het peilingsonderzoek Peil.Mondelinge taalvaardigheid werd in 2016/2017 uitgevoerd. De resultaten geven

Figuur 1 >

zicht op de vaardigheid van leerlingen eind groep 8 en op het onderwijsleerproces voor mondelinge taalvaardigheid op de deelnemende scholen. “Het bleek dat respectievelijk 95, 92 en 87 procent van de leerlingen het fundamentele niveau 1F voor Luisteren, Spreken en Gesprekken beheerst in groep 8”, vertelt Marleen van der Lubbe, programmamanager Peil (zie figuur 1). “Het streefniveau 1S/2F wordt beheerst door 40 procent voor Luisteren, 62 procent voor Spreken en 49 procent voor Gesprekken. Bij het opstellen van de referentieniveaus is de ambitie geformuleerd dat 65 procent van de leerlingen 1S/2F zou moeten behalen aan het eind van het primair onderwijs. Dat wordt dus niet gehaald. We hebben niet onderzocht hoe dat komt. Wel weten we uit ander onderzoek dat het Nederlandse onderwijs er goed in slaagt om bijna alle leerlingen naar de basis te brengen, terwijl we er minder goed in zijn om veel kinderen op een hoger niveau te laten presteren.”

Waarop zijn de doelen gebaseerd?

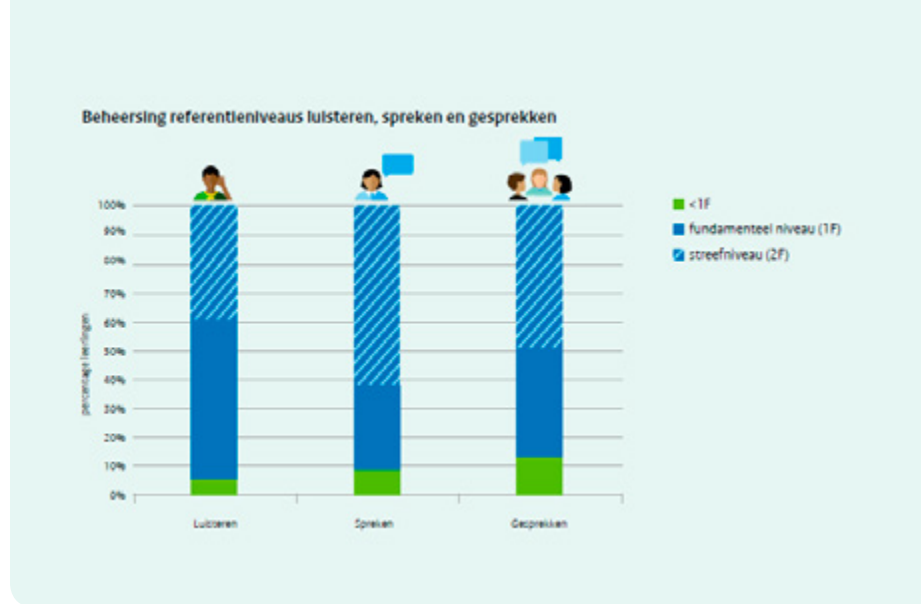
Een ruime meerderheid van de scholen in het peilingsonderzoek heeft doelen geformuleerd op het gebied van mondelinge taalvaardigheid in het school- of taalbeleidsplan. Deze zijn meestal gebaseerd op de kerndoelen of taalmethode; twintig procent noemt de referentieniveaus voor Luisteren, Spreken en Gesprekken als basis. “Er wordt relatief weinig tijd en structurele, intentionele aandacht besteed aan mondelinge taalvaardigheid”, constateert Mariëtte. “Dat komt onder meer doordat voor scholen niet helder is wat leerlingen op verschillende momenten in hun schoolloopbaan moeten kunnen op het gebied van mondelinge taalvaardigheid én hoe je de vaardigheden – vooral op het gebied van Spreken en Gesprekken voeren – kunt bevorderen en beoordelen.”

“Het gaat niet vanzelf”

Vooraf schoolleiders vertelden in het onderzoek dat er veel gedaan wordt aan mondelinge taalvaardigheid. “Leerlingen spreken en luisteren voortdurend, want mondelinge taal is bij alle vakken aan de orde. Bijvoorbeeld als leerlingen praten over een opdracht bij wereldoriëntatie of luisteren naar een instructie bij rekenen”, vertelt Mariëtte. “Maar dan is taal vooral middel en geen doel. Ook belangrijk, want kinderen ontwikkelen hun mondelinge taalvaardigheid ook door taal veel te gebruiken. Maar er zijn mondelinge taalvaardigheden die zij niet vanzelf verwerven, zoals een discussie voeren, een monoloog houden, je bijdrage afstemmen op gesprekspartners, aantekeningen maken bij gesproken teksten. Zoiets vergt doelgerichte instructie, oefening, feedback.”

Didactisering en reflectiewijzer

Om het mondelinge taalonderwijs een impuls te geven, besloot de inspectie de taken uit het peilingsonderzoek voor Spreken en Gesprekken beschikbaar te stellen aan scholen. “Deze waren echter specifiek ontwikkeld om

prestaties van leerlingen in kaart te brengen en niet zomaar door leerkrachten te worden toegepast. Samen met de inspectie hebben mijn collega Inge Jansen en ik ze daarom bewerkt voor gebruik in de klas”, vertelt Mariëtte. “De taken zijn omgebouwd tot kant-en-klare lessen, bedoeld als voorbeeld van hoe het onderwijs in Spreken en Gesprekken in groep 8 inhoud en vorm kan krijgen door zinvolle en betekenisvolle taken. Zie pagina 10 voor een voorbeeld (red.). Naast deze didactische suggesties kunnen scholen gebruikmaken van een *Reflectiewijzer Mondelinge taalvaardigheid* voor schoolteams, ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands, in opdracht van en in samenwerking met de inspectie. Hiermee kunnen teams van gedachten wisselen over het mondelinge taalonderwijs op hun scholen.”

School heeft invloed

“Als scholen structureler en doelgerichter aandacht schenken aan mondelinge taalvaardigheid, kan dat de leerlingprestaties bevorderen”, stelt Marleen. “Op de ene school is het gemiddelde mondelinge taalvaardigheidsniveau hoger dan op de andere. Ongeveer 20 procent van de prestatieverschillen tussen leerlingen kan worden toegeschreven aan verschillen op het niveau van de school en haar omgeving.” Marleen en Mariëtte bevelen de Reflectiewijzer en didactische handreiking aan, zodat scholen hun onderwijs in mondelinge taalvaardigheid een impuls kunnen geven. “Dankzij de samenwerking tussen verschillende partijen, liggen er mooie producten die goed bruikbaar zijn”, zegt Marleen. Mariëtte: “We verwachten dat leerkrachten ervaren dat deze producten helpen bij het geven én ontwikkelen van inspirerende lessen mondelinge taalvaardigheid en het invulling geven aan het onderwijs in mondelinge taalvaardigheid in bredere zin.”

Meer informatie:

Didactische handreiking: >> slo.nl/@12258/peiling-praktijk

Reflectiewijzer: >> onderwijsinspectie.nl,
zoek: reflectiewijzer.